

Sašo Slaček Brlek

Zgroženi ekonomisti: Manifest; 20 let slepote. Ljubljana: *cf., 2012.
 170 strani (ISBN 978-961-257-044-6), 18 EUR

Sodobno praznoverje ima drugačno vsebino in utrjuje svojo prevlado na drugačne načine kot praznoverje, proti kateremu so peresa dvigovali Voltaire, Diderot in Rousseau, vendar njegova bistvena vloga ostaja enaka: prikrivanje resnične narave družbenih pojavov in procesov, da bi se skozi te procese lahko reproducirali in utrjevali odnosi izkoriščanja. Preroki sodobnega praznoverja ne bivajo v baročnih palačah, temveč svoje sporočilo širijo izza zidov tehnokratskih utrd – ekonomskih oddelkov univerz, Evropske centralne banke, Mednarodnega denarnega sklada in Evropske komisije. Njihov misticizem je misticizem nadvse sofisticiranih matematičnih formul in izpopolnjenih ekonomskih modelov, strojev, ki ne glede na vhodne podatke venomer bruhajo enako sporočilo: trgi imajo vedno prav. Prav imajo, ko sejejo razdejanje v Grčiji, Španiji, na Portugalskem, Irskem, v Italiji in Sloveniji. Prav imajo, ko zahtevajo žrtvovanje javnih storitev in delavskih pravic. Prav imajo, ko si podrejšajo izvoljene predstavnike ljudstva. Prav imajo, ko zahtevajo, da poplačamo njihove izgube.

Proti temu sodobnemu praznoverju so peresa dvignili Zgroženi ekonomisti in se namenili razgaliti ključne zmote vladajoče ekonomske ortodoksije, ki so podlaga ukrepom za spopadanje s krizo v evroobmočju. Svojo kritiko podajajo v poljudni obliki, razumljivi v mistično govorigo ekonomije neposvečeni širši javnosti. V Manifestu, ki ga je podpisalo 630 francoskih neortodoksnih ekonomistov in kritičnih mislecev, se spopadejo predvsem z razumevanjem delovanja finančnih trgov ter problemom javnega dolga. Dokazujejo, da finančni trgi niso učinkovit mehanizem za alokacijo kapitala (med drugim izpostavijo njihovo težnjo k pozitivnim povratnim zankam, ko rast cen ne zmanjšuje, temveč povečuje špekulativno povpraševanje in s tem še pospešuje rast cen) in so neučinkoviti pri ocenjevanju solventnosti držav. Kritizirajo institucionalno zasnovo evroobmočja, ki države članice peha v odvisnost od finančnih trgov in jih sili v razgrajevanje socialne države. Njihovi predlogi za alternativne ekonomske politike so reformističnega značaja in zahtevajo zmanjšanje odvisnosti tako podjetij kot držav od finančnih trgov, na ravni podjetij recimo z javno kreditno politiko, ki bi omogočala kreditiranje po nižji obrestni meri za dejavnosti s področja socialne varnosti in okolja, na ravni držav pa z večjo vlogo Evropske centralne banke pri financiranju držav, s čimer bi jih razbremenila pritiska finančnih trgov. Predlagajo tudi poglobljanje evrointegracij z ukrepi za harmonizacijo tudi na socialnem področju ter zmanjševanje nevzdržnih razlik v konkurenčnosti in zunanjetrgovinski bilanci ter z redistributivnimi politikami tako znotraj posamičnih držav (bolj progresivno obdavčenje najvišjih dohodkov, kapitalskih dohodkov in finančnih transakcij) kot med centrom in periferijo znotraj evroobmočja.

V drugem delu knjige, naslovljenem z *20 let slepote*, so kritike in predlagane alternative, ki so v Manifestu predstavljene zgolj shematično, podkrepjene s podrobnejšimi analizami. V prvem prispevku Henri Sterdyniak analizira temeljne napake v institucionalni zasnovi evroobmočja, ki so postale boleče očitne ob izbruhu velike recesije, a so že pred tem povzročale naraščajoč razkorak med centrom in periferijo, kjer so države centra z neomerkantilističnimi politikami uspele okrepiti svoj ekonomski položaj in ustvariti zunanjetrgovinske presežke v odnosu do držav periferije, medtem ko so bile slednje prisiljene gospodarsko rast vse bolj naslanjati na financionalizacijo, zadolževanje in nepremičninske balone. Sterdyniak ugotavlja, da evropske politike tega razkoraka ne odpravljajo, temveč ga z vsiljevanjem fiskalne discipline in prepuščanjem držav špekulativnim napadom še poglobljajo. Za reševanje predlaga paket desetih ukrepov, ki bi države v težavah iztrgali iz primeža finančnih trgov, pomagali izravnati nesorazmerja znotraj evroobmočja in zagnali nov cikel rasti z investicijami v ekološke dejavnosti.

Sledita dve študiji primerov, najprej Irske, ki jo Benjamin Coriat označi kot vzorčni primer, saj je pred krizo v neoliberalnih krogih veljala za model uspešnosti deregulacije finančnega sektorja. V analizi se posveti predvsem deregulaciji in neučinkovitemu izvajanju že tako ohlapne regulacije kot dejavnikoma za nastanek balonov, ki so po poku, ko se je država odločila reševati finančne institucije, povzročili krizo javnih financ. S tem želi ponazoriti, kako ukrepi zloglasne trojke (Evropska komisija, Evropska centralna banka in Mednarodni denarni sklad), ki se osredotočajo izključno na javni dolg, naslavlajo zgolj simptom, ne pa tudi vzrokov krize.

Sledi študija primera Islandije, ki jo avtorja prispevka (Benjamin Coriat in Christopher Lantenois) razumeta kot model uspešnega spopadanja s krizo. Ugotavljata, da je Islandija prav tako kot Irska zašla v težko situacijo zaradi hipertrofirane finančnega sektorja, ki ga je kriza postavila na realna tla. Posnemanja vredno se jima zdi, da so se državljani Islandije uprli poskusom, da bi jim naprtli izgube finančnega sektorja, in so prisilili upnike propadlih bank, da sami prevzamejo velik del teh izgub.

Zadnji prispevek, izpod peresa Dominiqa Philona, naslavlja vprašanje restrukturiranja državnega dolga. Avtor ugotavlja, da varčevalni ukrepi, ki so bili vsiljeni evropski periferiji, niso zgolj socialno krivični, temveč tudi ekonomsko neučinkoviti, saj vodijo v recesijo, ki zmanjšuje državne prihodke in finančnim trgom pošilja signal, ki je vse prej kot spodbuden za investiranje v državne obveznice po znosnih obrestnih merah. Restrukturiranje dolga perifernih držav se mu zdi neizogibno, ključno vprašanje pa je, ali bodo pri restrukturiranju prevladali interesi finančne industrije ali interesi prebivalcev držav.

Poziv zgroženih ekonomistov, da ponovno premislimo temeljne aksiome, na katerih temeljita vladajoča ekonomska ortodoksija in vladajoča politika Evropske unije, je v času, ko politične in ekonomske elite skušajo na vse pretege zapirati prostor razprave, ključne odločitve umakniti kar se da daleč od demokratičnih institucij in državljane odpraviti z manro, da alternative preprosto ni, vsekakor dobrodošel. Njihovo pisanje ni tehnično, temveč poljudno, ključne ekonomske procese poskušajo osvetliti kar se da razumljivo, kar jim nedvomno uspeva. S konkretnimi predlogi prav tako nazorno pokažejo, da so alternativni načini spopadanja s krizo vsekakor mogoči. Kot takšna je knjiga odličen prispevek k razpravi o ključnih problemih, s katerimi se trenutno spopada Evropska unija.

Če bi predlagane ukrepe razumeli kot izdelan program, in ne kot izhodišča za razpravo, bi jim morali očitati, da so utemeljeni predvsem negativno, z neuspešnostjo trenutnih ukrepov in najbolj očitnimi pomanjkljivostmi vladajoče ekonomske ortodoksije, precej manj pa pozitivno. Najbolj je ta pomanjkljivost očitna pri obravnavi islandskega odziva na krizo, kjer avtorji ne posvečajo dovolj pozornosti temni plati tega primera: čeprav je iz priloženih podatkov na straneh 134 in 135 mogoče razbrati, da je devalvacijo valute spremljalo močno znižanje realnih plač in posledično poslabšanje materialnega položaja gospodinjestev, avtorja študije primera temu v besedilu ne posvečata pozornosti. Če bi jo, bi se morala vprašati, v kolikšni meri so s stališča gospodinjestev izidi islandskega scenarija v resnici drugačni od irskega. Vendarle pa ima kljub tem pomanjkljivostim pisanje Zgroženih ekonomistov izjemno vrednost: ključne ekonomske probleme jim uspe prevesti v razumljivo govorico, uspe jim podati prepričljivo kritiko vladajoče ekonomske ortodoksije in ponuditi v razpravo številne alternativne ukrepe. Njihov največji prispevek je argumentirano odpiranje razprave, za katero si elite želijo, da se ne bi nikoli zgodila.